

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Spyridona Triantafyllakise „Etika cestování. Etické aspekty dobrodružství výjimečných českých cestovatelů – badatelů za Indiány Jižní Ameriky“. Praha, FHS UK 2015; 256 stran i s přílohami.

Předložená disertační práce se zabývá důležitým a velmi zajímavým problémem, který se stal aktuálním zejména po II. světové válce a který je jedním z projevů evropského hledání „sama sebe“. Navíc, je to problém i velmi módní, uváděný často v souvislosti s jinými módními tématy jako jsou globalizace, turismus, etnocentrismus atp. Z textu vyplývá, že je to téma autorovi velmi blízké, zdá se mi však, že ne dostatečně zažité. Text je ale napsaný dobrou češtinou, nejsou v něm gramatické chyby, ani překlepy a je doplněn seznamem literatury a přílohou s textem „Etického kodexu cestovního ruchu“. Je nutné také ocenit autorovu osobní reflexi problému „cestovatelství“.

K textu mám ale celou řadu kritických poznámek, které snad osvětlí můj závěrečný názor:

- 1) Není jasně definován cíl práce, respektive „klíčové otázky“ /str. 81/ se vztahují k velmi obecně pojatému, srovnávacímu textu, zatímco analýza tří spisů českých autorů může být maximálně případovou studií. Autor by si měl rozmyslet, čeho chce vlastně dosáhnout.
- 2) Struktura práce není ideální. Teprve na str. 81 se čtenář dozví „klíčové otázky“, na které je hledána odpověď. Vlastní analýza textů, klíčová pro podporu autorových názorů, začíná až za stranou 134. V celém textu chybí hlavní argumentační linie; ta je neustále narušována pasážemi, odvádějícími čtenáře k vedlejším a někdy i zbytečným tématům.
- 3) Nenašel jsem dostatečnou definici pojmů „cestovatelství“, „cestovatel“ a „cestopis“. Autor se snaží tyto pojmy objasnit ve vztahu k pojmům „turismus“ a „turista“ /str. 90-95/, zůstává ale na půl cesty. Správný způsob cestování (co to je?), náročnost cesty, nepohodlí, dlouhodobost cesty, autentičnost zážitků a ohrožení života mohou potkat i turistu, stejně jako nejrůznější „ne-cestovatele“ pohybující se nějakou krajinou /parafrázuji text ze str. 92-93/. Pro případnou diskusi nabízím vlastní definici: cestovatelem člověk, který se pohybuje z bodu A do bodu B a o tomto svém konkrétním pohybu vydává svědectví, případně i o setkáních s „jinými“, které cestou potkal, např. formou přednášek, článků, knih atp. Jednoduše ze své cesty vydává svědectví pro poučení i následování případných zájemců.

- 4) Na základě této mé definice se domnívám, že několik „pilířů“ autorova textu nejsou cestopisy. Herodotos psal historickou práci („Dějiny“), Claude Lévi-Straus svými „Smutnými tropy“ vstoupil do memoárové literatury a stejně je tomu i s knihami Alberta V. Friče („Indiáni Jižní Ameriky“) a Mnislava Zeleného („Na cestě za snem“). Všichni tři ve svých textech podávají svědectví o pobytech u „Jiných“, nikoliv popis svého konkrétního cestování. Jako skutečné cestopisy pak chápu jen spisek Emila Holuba („Journey through...“) a díl „Za lovci lebek“ z obsáhlé cestopisné ságy Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda.
- 5) Ze tří jmenovaných Čechů pak Frič a Zelený nebyli (nejsou) cestovateli, ale badateli, kteří prováděli terénní výzkumy. Jejich zařazení mezi „cestovatele“ je důsledkem chybějící, jasné definice.
- 6) Není vysvětleno, proč jsou Frič, Hanzelka se Zikmundem a Zelený výjimeční. Nic proti takovému autorovu názoru; čtenáře by ale zajímalo, ve srovnání s kým jsou výjimeční.
- 7) Není mi jasné, pro autor nezmiňuje jiné dva autory cestopisů a to Enrique Stanko Vráze a Václava Šolce. Pochopitelně českých cestovatelů, kteří v minulosti mířili do jižní Ameriky, je daleko více.
- 8) K vymezování tématu již jen drobnost: kolegou Triantafyllakisem vybraní autoři pobývali u pralesních či tropických indiánů; známe ale i indiány velehorské, mořské a jiné.
- 9) Práce je velmi široce rozkročena, což je k její škodě. Je totiž zatížena desítkami stran naprosto zbytečnými informací. Stačí se podívat na strukturu disertace: kapitoly I. až III. („Cestování ve starověku“, „Cestování ve středověku“ a „Cestování v novověku“ – str. 14 až 64) a podkapitoly 6/2 a 6/3 („...Grand Tour“, „Etika a poutní cesty“, „Etika a mytologická dimenze cestování“ – str. 106 až 115) jsou nadbytečné a z hlediska řešeného problému irelevantní.
- 10) Naopak úplně chybí pasáž (kapitola) věnovaná cestování do Jižní Ameriky; jedinou výjimkou jsou informace o cestách Alexandra von Humboldta /str. 62-64/. V textu by také měla být pasáž věnovaná českému cestovatelství do Jižní Ameriky, když je jádrem rozbor textů českých kolegů Triantafyllakis také nebere v úvahu dobu vzniku jednotlivých textů a kulturní i společenské prostředí, ve které Frič, Hanzelka se Zikmundem a Zelený žili a působili. A.V. Frič pobýval u „svých“ indiánů před I. světovou válkou, H + Z na začátku padesátých let minulého století a Mnislav Zelený započal svoje výzkumy v sedmdesátých letech téhož století. Mezi jejich pobyty leží desetiletí a můžeme tak uvažovat o mož-

nosti, že se během těch desetiletí měnily i představy Evropanů o správném vidění indiánů a o správném chování vůči nim. Nic takového kolega nepředpokládá a používá naše dnešní představy o správném etickém chování jako měřítko pro jednání v minulosti.

- 12) Nevím, zda autora napadlo, že cestopis je zvláštním typem literatury 19. a 20. století, majícím vlastní pravidla tvorby. Ta mohou (a ovlivňují) výběr informací v textu. Jako příklad uvedu „Fričovu manželku“. Ve vlastní knize „Indiáni Jižní Ameriky“ není zmíněna a do povědomí čtenářů ji uvedl až Fričův vnuk a jeho žena Yvonne na konci minulého století. Fričovo mlčení pak mohlo mít různé důvody; v každém případě něco vypovídá o Fričově vidění jeho soužití s indiány.
- 13) Překvapilo mne, že autor necituje z originálu – třeba v případě Herodota. Věnuje mu obsáhlé pasáže, ale uváděné charakteristiky jsou citacemi z druhé ruky.
- 14) Není mi jasné, proč má kolega Triantafyllakis Lévi-Strausse za cestovatele, když sám cituje Lévi-Straussovo odmítnutí cestovatelství /str. 124-125/. Dotyčný Claude přeci u indiánů Chaca dělal antropologický výzkum!
- 15) Mimochodem: v seznamu literatury je chybně uvedeno jméno Claude Lévi-Strausse; není to „Strauss, L.“. /str. 245/
- 16) Vzhledem k tomu, že Lévi-Strauss i Zelený jsou/byli etnology i antropology, bylo by dobré, kdyby byly v příloze publikovány také etické kodexy etnologů/antropologů. Těmi se oba badatelů museli řídit.
- 17) V textu najdeme velmi dlouhé citace z děl Friče, H + Z, i Zeleného. Navrhuji výrazně citáty vykrátit a uvést jen ty, které argumentativně podporují autorovy these.
- 18) Autor se nevyvaroval ani určitých naivismů: např. na str. 229 řeší otázku, proč Frič a Zelený u indiánů nezůstali žít, proč se vraceli do Evropy. Snad by pomohlo, kdyby si uvědomil cíl jejich pobytů – do jihoamerického terénu odjeli, aby život a kulturu svých indiánských přátel a hostitelů poznali a následně toto poznání zprostředkovali krajanům v Evropě. Stejný důvod měl i Claude Lévi-Strauss.
- 19) K vlastní analýze textů nemám žádné připomínky; autorova hlediska se mi jeví jako vhodná. Jsou ale uplatňována na nevhodná data (viz výše) a tak ztrácejí smysl.

Na straně 81 vymezil autor šest (6) klíčových otázek, na které hledal odpovědi. V textu jeho disertační práce ale čtenář žádné odpovědi nenajde.

Z tohoto a všech výše uvedených důvodů předloženou disertační práci nedoporučuji k obhajobě a autorovi navrhuji, aby si ji znovu důkladně rozmyslel, zkrátil a představil znovu v logičtější variantě.

V Praze 31. května 2015

Prof., PhDr. Josef Kandert, CSc.